

“BỐ CỦA XI-MÔNG” TRONG MÔI TƯƠNG QUAN VỚI CÁC TRUYỆN NGẮN KHÁC CỦA MÔ-PÁT-XĂNG

○ ThS. NGUYỄN HỒNG NHUNG*

1. Truyện ngắn (TN) Mô-pát-xăng - những khúc nhạc trầm

Với 15 tập TN xuất bản từ năm 1881 đến 1890, Mô-pát-xăng đã trở thành một trong những tác gia TN xuất sắc nhất của văn học Pháp thế kỉ XIX. Ông được nhà phê bình A.Frăngxo ngợi ca «là một trong những người kể chuyện giỏi nhất ở cái xứ sở xưa nay truyện kể vốn rất nhiều và hay».

TN của Mô-pát-xăng là bức tranh hiện thực với gam màu lạnh, cũng là khúc nhạc trầm buồn phơi bày bộ mặt xã hội Pháp đương thời với những số phận bất hạnh bị «nghiền nát», «dày xéo» và «hủy hoại» bởi chiến tranh, sức mạnh của đồng tiền, lòng tham và thói vị kỉ... Đọc *Viên mỡ bò*, người đọc cảm thấy đau đớn khi cô gái phải dùng mắt, môi, thân thể của mình để thỏa mãn sự tò mò thấp hèn của lính Phổ, giúp cả chuyến xe đầy ắp hành khách được an toàn. Nhưng nỗi đau và cả sự phẫn nộ được đẩy lên đến đỉnh điểm khi người đọc chứng kiến cảnh chiếc xe vượt qua trạm lính lao đi, những kẻ trưởng giả ngồi trên xe, lúc trước còn sợ sệt, thảm hại trước bọn lính, giờ đây ngồi ăn bánh mì và xúc xích ngon lành để mặc «viên mỡ bò» sắp kiệt sức vì đói và khát. Sự dửng dưng đến tàn nhẫn của con người khiến chúng ta cảm thấy ghê sợ. Trong *Con quý*, nhà văn đã dựng lên một kiểu người «ít chất người» nhất. Người mẹ bị ốm, vì nghĩ mẹ sẽ sống rất thọ nên người con đã thuê một cụ già chăm sóc bà trọn gói đến khi mất. Hấn nghĩ làm như vậy sẽ tiết kiệm được một món tiền mà không phải băn khoăn gì cả. Nhưng cụ Rapê (người đến làm thuê) còn «cao tay» hơn, để lính được món tiền đó một cách nhanh chóng và ít tốn sức nhất, cụ ta đã đóng giả quý, khiến bà già tội nghiệp, ốm yếu vì sợ quá mà chết. TN này cũng đã tố cáo mạnh mẽ sự bất nhân, bất nghĩa của con người.

Sự ghê rợn, giả dối, phi nhân tính còn được

nhà văn đẩy cao hơn trong truyện *Mụ đàn bà có những đứa con quái vật*. Người đàn bà trong truyện khi mang thai đã buộc bụng thật chặt để che mắt mọi người, vì thế bà ta đẻ ra một đứa con dị dạng. Đứa bé quái dị ấy đã lọt vào mắt một gã chuyên diễn trò mua vui và gã đã trả cho người mẹ một món tiền để thuê con mụ. Mụ đàn bà không ngờ tới nguồn thu nhập trời cho ấy và lại tiếp tục sinh ra những đứa con quái dị để kiếm tiền. Câu chuyện khiến người đọc rùng mình, ớn lạnh bởi lòng tham và sự bất nhân của người mẹ với các con mình...

Có thể thấy, nhiều TN của Mô-pát-xăng đã phơi bày một sự thật trần trụi về bản chất con người trong một xã hội tư bản đang hình thành. Sự giả dối, bất nhân, vị kỉ đã trở thành lối sống, thành đạo lí khi mà đồng tiền là thế lực mạnh nhất. Những bản nhạc trầm buồn ấy chắc còn kéo dài mãi và có lẽ sẽ đẩy nhà văn tài ba xuống vực thẳm của khuynh hướng suy đồi, nếu không có những thanh âm trong trẻo bất ngờ cất lên giữ ông lại bên miệng vực cuộc sống. TN *Bố của Xi-mông* chính là một trong những thanh âm tuyệt vời ấy.

2. *Bố của Xi-mông* - thanh âm trong trẻo, tràn đầy lạc quan và niềm tin ở tương lai

Không có những sự kiện bất ngờ, cũng không có những tình huống khủng khiếp, truyện kể về cậu bé Xi-mông không có bố, bị bạn bè trêu ghẹo, khiến em rất buồn... Nhưng giống như trong một câu truyện cổ tích, bác thợ rèn Phi-líp Rê-mi xuất hiện đã mang đến cho Xi-mông và cả người đọc niềm tin, niềm hi vọng vào tương lai hạnh phúc.

Sự trong trẻo thể hiện trước hết trong không gian của truyện. Khác với cái không gian ảm đạm, tăm tối ở chốn nghĩa địa trong *Người đã khuất*, cũng không phải cái khung cảnh u ám

* Trưởng Cao đẳng sư phạm Bắc Ninh

trong Bà Êcmê với con mưa tuyết và bầu trời xám xịt, hay cái «*mê cung ngoắt ngoéo của những ngôi nhà lụp xụp, tối tăm, những đường phố rỉ nước hôi hám...*» trong *Bến cảng*, không gian trong *Bố của Xi-mông* luôn trong veo, tươi mát, sống động và đầy cảm thông với con người. Đó là một bầu trời xanh với ánh nắng ấm áp tràn trên bãi cỏ và «*nước lấp lánh như gương*» dưới dòng sông; là «*một ngôi nhà nhỏ, quét vôi trắng, hết sức sạch sẽ*»; là những chú nhái bén tinh nghịch nhảy thoắt thoắt trên bờ cỏ khiến cậu bé bật cười, hối hả đuổi theo,...

Trong nhiều TN của Mô-pát-xăng, thời gian trôi qua ít khi mang lại điều tốt đẹp, mà luôn gắn với hình ảnh tàn rữa, mất mát, phá hủy (như trong các truyện *Bà Êcmê*, *Bến cảng*, *Đi ngựa*,...). Nhưng ngược lại, trong *Bố của Xi-mông*, thời gian trôi qua lại mang đến niềm vui, lạc quan và tin tưởng. Mở đầu truyện là cảnh cậu bé Xi-mông tội nghiệp bị bạn bè trêu ghẹo vì không có bố, em lang thang ra bờ sông ngồi khóc một mình và chỉ muốn «*nhảy xuống sông cho chết đuối*». Người đọc chờ đợi một kết thúc bi kịch như nhiều truyện khác của Mô-pát-xăng, nhưng điều đó đã không tái diễn. Đã có nhiều người thân nhiên đi qua chỗ cậu bé ngồi khóc mà không quan tâm vì nghĩ rằng trẻ con thường hay khóc bởi những chuyện nhỏ nhặt, chỉ có Phi-líp dừng lại. Bác thợ rèn cao lớn với bộ râu quai nón và khuôn mặt hiền từ, giống như ông bụt hiện ra từ truyện cổ, đã giúp Xi-mông nín khóc, đưa cậu bé về nhà. Truyện khép lại bằng sự kiện Xi-mông đến tận nơi bác Phi-líp làm việc để khẳng định chắc chắn về ông bố của mình và đã được bác thợ rèn đáp lại bằng một tình cảm nồng ấm. Dù không khẳng định chắc chắn Phi-líp Rê-mi trở thành bố của Xi-mông thật sự, nhưng với cách kết thúc «*mở*», Mô-pát-xăng đã mang lại cho người đọc một cảm giác thư thái, ấm áp và tin tưởng thời gian trôi qua sẽ mang lại hạnh phúc chứ không phải mất mát, khổ đau.

Các nhân vật xuất hiện trong TN *Bố của Xi-mông* đều là những con người nhân hậu, trung thực, đáng quý. Không giống bà Êcmê có thể đứng dưng trước lời van xin của đứa con đang hấp hối, nhân vật chị Blăng-sốt luôn thể hiện tình cảm yêu thương Xi-mông hết mực. Vượt qua nỗi đau bị người tình phụ bạc, vượt qua mọi lời tai tiếng, mọi khó khăn vật chất, tinh thần, người mẹ

bất hạnh ấy đã nuôi dạy cậu bé khôn lớn, ... Không giống gã Sico đố cáng trong *Cái thùng con*, không như bọn trưởng giả ích kỷ, tiểu nhân trong *Viên mả bò*, càng không phải là đứa con bất hiếu, bất nhân trong *Con quý*, bác thợ rèn Phi-líp Rê-mi là một người đàn ông tốt bụng và trung thực. Khi Xi-mông ngồi khóc bên bờ sông, bác là người duy nhất đến bên an ủi, lau khô nước mắt và đưa cậu bé về nhà. Tất nhiên, Phi-líp không phải là vị thánh, bác ta cũng đã từng có ý định trêu ghẹo mẹ của cậu bé khi biết chị không có chồng. Nhưng khi đứng trước ngôi nhà nhỏ «*quét vôi trắng, hết sức sạch sẽ*», đối diện với người thiếu phụ «*cao lớn*», «*xanh xao*» và «*ngghiêm nghị*», Phi-líp biết mình không thể đùa cợt. Chứng kiến nỗi đau đớn của người mẹ khi nghe đứa con khóc nức nở đòi có bố, bác thợ rèn «*xúc động đứng lặng im*». Trong sâu thẳm tâm hồn, Phi-líp Rê-mi đã cảm mến Blăng-sốt, đã muốn ghé vai xuống làm chỗ tựa vững chắc cho người phụ nữ đáng thương ấy... Còn Xi-mông là một tâm hồn trong veo, thánh thiện. Có thể nói, chính cậu bé với nỗi buồn, niềm vui và sự tin tưởng hết sức trẻ thơ ấy là sợi dây vô hình gắn kết Blăng-sốt và Phi-líp. Cũng chính niềm tin của Xi-mông đã tạo nên không khí tươi mát và sắc thái lạc quan cho tác phẩm. Vượt lên trên nỗi đau, vượt qua sự chế giễu và định kiến, ba con người ấy chắc chắn sẽ xây dựng thành công một mái ấm hạnh phúc.

Bố của Xi-mông khiến người đọc không khỏi ngạc nhiên vì sự thay đổi bất ngờ trong cảm quan về hiện thực và cách nhìn con người của Mô-pát-xăng. Trong nhiều tác phẩm của mình, Mô-pát-xăng đã bộc lộ một cách nhìn khá tiêu cực, bi quan về con người và hiện thực. Như ở TN *Người đã khuất*, hiện thực bị bóc trần đến tàn nhẫn: một người mà ai cũng nghĩ là người chồng chung thủy, người con hiếu thảo, người bố tuyệt vời lại trở thành kẻ đê tiện: «*Nơi đây yên nghỉ G. Ô-li-văng, qua đời vào tuổi 51. Do tàn nhẫn y đã làm bố y chóng chết - người bố mà y mong muốn thừa kế gia sản - y hành hạ vợ, giày vò con cái, lừa đảo láng giềng, hễ có dịp là ăn cắp,...*». Hay trong *Ở biển*, tình anh em thiêng liêng không đáng giá bằng một tấm lưới đánh cá: vì tiếc tấm lưới đáng giá «*một ngàn năm trăm quan*» mà Giaven anh đang tâm của cụt cánh tay của Giaven em, để người em chịu tàn tật suốt đời... Trong khi đó, ở TN *Bố*

của Xi-mông, cái xấu không có chỗ đứng (hoặc nếu có đôi chút cũng chỉ để làm nền cho cái tốt, cho lòng yêu thương bùng dậy). Quá khứ đau đớn đã trôi qua, hiện thực dù chưa hết những nỗi buồn nhưng hứa hẹn một tương lai tươi sáng. Con người đã không còn chán nản, bế tắc, không quy ngã trước nỗi đau mà đứng dậy mạnh mẽ, cương quyết vượt qua với một niềm tin sắt đá. Xi-mông bị bạn trêu chọc vì không có bố, em khóc lóc thảm thiết nhưng rồi lại tươi tỉnh ngay khi thấy chú nhái bén, thấy không khí ấm áp và bãi cỏ xanh. Được Phi-líp nhận lời làm bố, em không còn sợ những lời trêu ghẹo, những cú đánh của bạn bè. Em tin rằng mình có một ông bố thực sự và không điều gì lay chuyển được niềm tin ấy. Các nhân vật như chị Blăng-sốt, bác thợ rèn Phi-líp Rê-mi là minh chứng rõ ràng nhất cho cái nhìn lạc quan về con người của Mô-pát-xăng...

Tuy không phải là duy nhất (bởi còn có *Mơ-nuy-ê* êm đềm, thoáng dư vị hoài cổ, có *Sáng trăng* man mác, dịu nhẹ như một bài thơ...), nhưng *Bố của Xi-mông* là TN trong sáng nhất, tươi mát nhất trong số trên 300 TN của Mô-pát-xăng. Từ ngôn ngữ, hình ảnh, không gian, thời gian đến nhân vật, sự kiện trong tác phẩm đều cho thấy cái nhìn lạc quan, tin tưởng vào con người và tương lai của nhà văn. Tác phẩm đã góp phần quan trọng vào việc khẳng định sự đa dạng trong bút pháp và giọng điệu của TN Mô-pát-xăng, giúp cho «người kể chuyện giỏi nhất» nước Pháp thế kỉ XIX và các tác phẩm của ông luôn sống mãi trong lòng bạn đọc.

3. Văn bản trích đoạn cùng tên «*Bố của Xi-mông*» đã được đưa vào giảng dạy trong chương trình Ngữ văn 9 trung học cơ sở. Để giúp GV, HS dạy và học tốt hơn đoạn trích này, thực hiện yêu cầu cần đạt được là: «*tìm hiểu diễn biến tâm trạng các nhân vật... và rút ra bài học về lòng thương yêu con người*»(1), chúng tôi xin trao đổi một vài ý kiến sau:

Bố của Xi-mông là một tác phẩm văn học nước ngoài nên HS sẽ khó có thể hiểu sâu sắc về tác phẩm nếu chỉ thực hiện việc đọc hiểu văn bản trên lớp trong 2 tiết học. Vì vậy, trước khi vào bài học, GV nên yêu cầu và hướng dẫn các em tìm hiểu về tác giả, đọc thêm một số truyện ngắn khác của Mô-pát-xăng (như đã nêu trên) và rất cần *đọc toàn bộ truyện ngắn này; đặt tác phẩm trong mối tương quan với các truyện ngắn khác*

của nhà văn trên các phương diện: thời gian, không gian, cảm quan về hiện thực và cách nhìn con người của tác giả, và phân tích diễn biến tâm trạng của các nhân vật...; chuẩn bị sẵn một hệ thống câu hỏi để đánh giá sự nhận biết của HS sau quá trình đọc tài liệu (ví dụ: *Ấn tượng sâu sắc của em về cuộc đời, con người Mô-pát-xăng? Tóm tắt lại một truyện ngắn đã đọc mà em nhớ nhất và cho biết truyện ngắn của ông đề cập tới những nội dung gì?...*).

Đặc biệt, trong quá trình hướng dẫn HS phân tích nhân vật, GV cần nhấn mạnh cho HS thấy sự chuyển biến trong tâm trạng, thái độ, suy nghĩ của các nhân vật chính *theo chiều hướng tiến bộ, lạc quan*: từ nỗi buồn tủi, chỉ «muốn chết» vì bị bạn bè trêu ghẹo là «không có bố», Xi-mông đã có được niềm vui, niềm tin tưởng vì đã có một người bố thực sự; từ sự tột cùng đau khổ, chị Blăng-sốt đã cảm nhận được hạnh phúc và tin tưởng vào người đàn ông tốt bụng luôn cảm thông với hoàn cảnh của mình; nếu ban đầu nghĩ đến việc làm bố như một «trò đùa» thì sau đó, bác thợ rèn Phi-líp đã có tình yêu thương, mối quan tâm thực sự... nhằm giúp các em cảm nhận đầy đủ và sâu sắc hơn ý nghĩa của tác phẩm. Đó không chỉ bài học về lòng yêu thương con người mà còn là lòng tin, niềm hi vọng và nghị lực vượt qua mất mát, đau khổ để nuôi dưỡng khát vọng vươn tới một tương lai hạnh phúc. □

(1) *Ngữ văn 9* (tập 2, tr.139). NXB Giáo dục, H.2009.

Tài liệu tham khảo

1. Guy de Maupassant. *Tuyển tập truyện ngắn*. NXB Văn học, H. 1984.
2. Nhiều tác giả. *Lịch sử văn học Pháp thế kỉ XIX*. NXB Ngoại văn, H. 1990.
3. Nhiều tác giả. *Văn học phương Tây*. NXB Giáo dục, H. 1997.

SUMMARY

The majority of over 300 short stories of Guy de Maupassant is a quiet sad song exposing the nineteenth century French society with the unfortunate fate slanted, exploited by war, by the power of money, by greed and selfish behavior... Short stories "Father of Simon" is a rare vocal clarity emerged between the sad song bass. The language, image, space and time, events and characters in this work all showed the optimism, the belief in people and future of "the best storyteller of France".